

Список літератури: 1. Борьба с детской смертностью // Южный край. – 1914. – 14 января 1915 г. – С. 6. 2. В пользу бедного населения Галичины // Южный край. – 1914. – 19 ноября. – С. 6. 3. Державний Архів Харківської області (ДАХО). Ф. 40. – Оп. 100. – Спр. 566. – Арк. 1, 2, 13. 4. ДАХО. Ф. 40. – Оп. 100. – Спр. 2090. – Арк. 1, 7. 5. ДАХО. Ф. 40. – Оп. 104. – Спр. 982. – Арк. 6, 7, 8, 11, 18, 25. 6. ДАХО. Ф. 40. – Оп. 104. – Спр. 456. – Арк. 4, 6, 9, 15, 18. 7. Лекція Преосвященного Антония // Южный край. – 1914. – 24 октября. – С. 5. 8. Лекція архиепископа Антония // Южный край. – 1916. – 19 января. – С. 5. 9. Местная хроника // Южный край. – 1914. – 18 декабря. – С. 5. 10. Общежитие для учащихся беженцев // Южный край. – 1916. – 23 февраля. – С. 5. 11. Пособия учащимся // Харьковские губернские ведомости. – 1914. – 5 октября. – С. 5. 12. Панахиды по павшим в бою воинам // Харьковские губернские ведомости. – 1914. – 26 августа. – С. 5. 13. Пожертвования Архиепископа Антония // Харьковские губернские ведомости. – 1914. – 28 июля. – С. 5. 14. Помощь Галичанам // Южный край. – 1914. – 25 ноября. – С. 6. 15. Прибытие сирот из Галичины // Южный край. – 1914. – 16 декабря. – С. 5. 16. Приют для детей жертв войны // Южный край. – 1916. – 17 февраля. – С. 6. 17. Сбор разоренному краю // Южный край. – 1914. – 22 ноября. – С. 3.

*Харламов М.І.
м. Харків, Україна*

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З ПОЖЕЖАМИ НА ХАРКІВЩИНІ В ПЕРІОД НЕПУ

Наша держава на теперішній час переживає вельми складні часи. Системна криза захопила більшість сфер життєдіяльності нашого суспільства. В тому числі проблемними є питання боротьби з пожежами в країні взагалі, та у Харківській області зокрема. Регулярно вогонь знищує велику кількість майна, гинуть люди. На нашу думку, було б доречним звернення до історичного досвіду боротьби з пожежами у нашому краї, зокрема до вирішення проблем з ліквідації стихійних лих у період нової економічної політики (1921–1927 рік). Слід зауважити, що дана проблематика є новою в історіографії, наше дослідження спирається переважним чином на архівні джерела.

Ще 20 серпня 1920 року Раднарком УСРР вніс постанову про поліпшення боротьби з пожежами на території України. В місцях розташування військових складів, лісових масивів та державних підприємств оголошувалася трудова пожежна повинність на населення, що прожива-

ла на території, близькій до важливих об'єктів, створювалися спеціальні трудові пожежні дружини. На усіх військових складах та підприємствах створювалися пожежні комітети (пожкоми), що займалися питаннями організації пожежної безпеки. До комітетів у складі трьох осіб входили – представник заводського комітету, представник від комісії з охорони праці та член найближчого губернського або повітового пожежного відділу. На військових складах замість представника від комісії праці перебував військовий комісар [1, арк. 39].

Виплачувати заробітну платню примусово-добровільним вогнеборцям повинні були зацікавлені у пожежній безпеці своїх будівель державні і комерційні установи та відомства. При чому загальне керівництво справою боротьби зі стихійними лихами в регіонах покладалося на офіційні державні вогнеборчі установи – губернські та повітові відділи по боротьбі з пожежами. Окрім того пожежні відділи контролювали процеси навчання та тренування добровільних пожежних дружин. Ці процеси були характерні в першу чергу для Харківської губернії, оскільки у той період громадянська війна на нашій території була завершена.

У лютому 1923 року у м. Харкові відбулася I Харківська Губернська пожежна конференція. Після доповіді завідувача губернським пожежним відділом Рижова про стан пожежної безпеки в регіоні, стало зрозуміло, що боротьба з пожежами на Харківщині у перші роки НЕПу велася достатньо ефективно. Кількість пожеж у 1922 році скоротилася на 80 % порівняно з 1921 роком, стрімко зростала кількість добровільних пожежних товариств та організацій. Конференція постановила кілька важливих резолюцій: «1. Нормальним штатом пожежних відділів в округах визнати – один завідувач, два пожежних інструктори, один діловод. 2. В усіх волостях округів повинні бути призначені волосні пожежні старости, виключно з комнезамників... 4. Протипожежні заходи повинні здійснюватися згідно правил Всеукраїнського надзвичайного пожежного комітету та постанов Народного комісаріату праці, з оглядом на характер роботи підприємств та місцевих умов. 5. Особливу увагу на підприємствах (млинах, лісопилках, пробкових та механічних заводах, зсипних та сінних пунктах) слід звернути увагу на виробничу пил (мучну, пробкову, вугільну, залізну тощо) і не допускати її скопління через високу пожежну небезпеку. 6. Для евакуації робочих з приміщень установ на випадок пожежі, звернути увагу на облаштування запасних виходів з вогнетривкими залізними драбинами... 8. Для боротьби з індивідуентністю населення у справі проведення протипожежних заходів визнати необхідним влаштування по містах і селах губернії лекцій та бесід на пожежні теми з населенням. 9. Видання необхідної кількості пожежних плакатів, листівок та пожежних пам'яток для розповсюдження се-

ред населення. 10. Облаштування пересувної губернської пожежної виставки. 11. Видання та широке розповсюдження серед населення проти-пожежних правил у будівельній справі та переваг вогнетривкого будівництва. 12. Зобов'язати пожежні підвідділи губернії та округів висвітлювати в пресі найбільш значних прикладів необережного поводження з вогнем.» [2, арк. 176]. Як бачимо, в резолюції були зазначені достатньо ефективні та різноманітні заходи з попередження стихійного лиха.

На початку 1920-х років відчувалася гостра нестача продовольства в країні, тому особливу увагу пропонувалося звертати на збереження хліба, зокрема на Харківщині. В циркулярі Харківського губернського виконавчого комітету до волосних та повітових виконкомів від 17 липня 1922 року зазначалося, що усім уповноваженим державним органам необхідно звернути увагу на забезпечення протипожежних заходів з охорони зсипних пунктів, зернових елеваторів та інших зерносховищ. Окрім того пропонувалося взяти під контроль місця збору та збереження об'ємного фуражу та сіна. Було дано розпорядження про встановлення пожежної охорони у таких місцях та забезпечення їх усім необхідним для ефективного гасіння можливих пожеж [3, арк. 50].

У м. Харкові регулярно скликалися комісії з боротьби з пожежами при оружному виконавчому комітеті. Так 22 червня 1926 року представники губернського пожежного відділу т. Михайлов та Білоусов зробили доповідь про стан пожежної справи у м. Харкові та його районах. Згідно наданих даних кількість пожеж зросла, але при цьому було пояснено, що це відбулося за рахунок територіального збільшення Харківської округи та за рахунок більш точної інформації про пожежі в регіоні. Цікавою є інформація про причини пожеж. У 1923–1924 роках 15 % пожеж сталися через несправне опалення, 22 % – через підпал, 17 % – необережне поводження з вогнем, 49 % – причини не з'ясовані. У 1924–1925 роках кількість підпалів зросла – 48%, несправне опалення – 6,5 %, необережне поводження з вогнем – 6,5 %, 33 % – причини не з'ясовані [4, арк. 338].

У 1926–1927 роках комісія з боротьби з пожежами при Харківському губвиконкомі запропонувала ряд заходів з попередження вогняного лиха: «1. Посилити контролюючу роботу пожежних підвідділів. 2. Посилити адміністративні покарання та притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності осіб та закладів, винних у пожежах... 4. Попередження міліції, у зв'язку з неактивною боротьбою проти паліїв. 5. Запропонувати брандмайорам надати план дій з покращення заходів з пожежної безпеки. 6. Провести ряд учбових тривог для перевірки бойової готовності та технічного стану пожежних команд. 7. Дати наказ управлінню залізничного транспорту про заборону використання для власних потреб резервів, призначених для пожежної охо-

рони. 8. Дослідити стан мисливських магазинів у співпраці з міліцією. 9. Запросити у окружного інженера відомості про пожежний стан розважальних місць та місць загального використання та про проведені протипожежні заходи. 10. Заборонити використання залізних печей у будинках з центральним опаленням. У випадку відсутності центрального опалення встановити чіткі правила встановлення та використання залізних печей. 11. Виділити кошти на придбання механічної драбини. 12. Наказати брандмайору вести чітке керівництво, інструктування та спостереження за діяльністю добровільних пожежних дружин... 14. Наказати брандмайору посилити заходи з пожежної безпеки на підприємствах та продовжити придбання пожежного реманенту. 15. Заборонити театрам та кінотеатрам установку додаткових стільців та лавок. Контроль залишити за міліцією. 16. Активізувати розгляд справ про підпали у компетентних органах. 17. Позачергово надавати засоби з боротьби з пожежами пожежним командам. 18. Запропонувати районним виконкомом активізувати роботи по боротьбі з пожежами на селі та взаємодії з добровільними пожежними дружинами. 19. Активізувати роботу з населенням, з метою їхнього залучення до боротьби з пожежами. 20. Забезпечити регулярне відвідання пожежними інспекторами районів губернії, з метою кращого контролю за протипожежними заходами. 21. Розподілити пожежний реманент серед господарств волості та контролювати його використання та справність. 22. Зробити запит до окружного виконавчого комітету про закупівлю протипожежного устаткування. 23. Організувати похідні пересувні майстерні з ремонту пожежного реманенту в сільській місцевості. 24. Підвищити заробітну платню пожежним інструкторам у районах. 25. Виділити кошти на зібрання з'їздів районних та окружних пожежних працівників, з метою підвищення кваліфікації працівників. 26. Виділити необхідні кошти в кредит для придбання пожежного реманенту для сільських господарств округу строком на 5 років. 27. Запровадити широке розповсюдження літератури з протипожежних заходів серед сільського населення. 28. Заохотити нещодавно створені добровільні пожежні дружини (виплата премій, безоплатне придбання реманенту тощо). 29. Виділити кошти для школи пожежників при 6 пожежній частині м. Харкова, з метою покращення кваліфікації пожежних. Надсилати для навчання здібних робітників з районів округу. 30. Видання єдиного зразка облікових бланків для Держстраху, Комгоспу та Статбюро, розсилка по місцях для легшого обліку та перерахунку. 31. Запропонувати керівництву округу проконтролювати діяльність окремих регіонів, що недостатньо піклуються про стан пожежної безпеки (м. Ахтирка). 32. Послати запит до Держстраху, з метою отримання більшої кількості асигнувань на купівлю пожежного

реманенту та пожежних автомобілів. 33. Використати пожежні насоси зі складів Комгоспу для передачі їх населенню. 34. Сконцентрувати управління пожежної інспекції в одному місці, з метою безперервної роботи окружного інспектора при виїздах в райони. 35. Встановити оружний телефон при центральній пожежній частині для оперативного зв'язку з районами округу. 36. Звернути увагу на завод «Стекло Мерефа», як пожежонебезпечний»[5, арк. 339].

Як ми бачимо історичний досвід боротьби з пожежами харківських вогнеборців є вельми різноманітним та ефективним, оскільки вже наприкінці 1920-х років на початку 1930-х років кількість пожеж на території нашого краю суттєво знизилася.

Список літератури: 1. Державний архів Харківської області . – Ф. Р – 422: Харьковский губернский пожарный отдел, г. Харьков (1922). – оп. 1, спр. 2. Документы об усилении противопожарной безопасности (постановления, циркуляры, распоряжения), 1922 год, – 39 арк. 2. Державний архів Харківської області . – Ф. Р – 1639: Протоколы заседаний Изюмского оружного партийного комитета, окружной налоговой инспекции (1922–1923). – оп. 1, спр. 7. Постановление первой Харьковской губернской пожарной конференции (февраль 1923 г.), 1923 год, – 176 арк. 3. Державний архів Харківської області . – Ф. Р – 422: Харьковский губернский пожарный отдел, г. Харьков (1922). – оп. 1, спр. 2. Документы об усилении противопожарной безопасности (постановления, циркуляры, распоряжения), 1922 год, – 50 арк. 4. Державний архів Харківської області . – Ф. Р – 531: Харьковский окружной исполнительный комитет, г. Харьков (1925–1926 г.). – оп. 1, спр. 607. О центральных и губернских комиссиях по борьбе с пожарами, 1926 г., – 338 арк. 5. Державний архів Харківської області . – Ф. Р – 531: Харьковский окружной исполнительный комитет, г. Харьков (1925–1926 г.). – оп. 1, спр. 607. О центральных и губернских комиссиях по борьбе с пожарами, 1926 г., – 338 арк.

*Хіріна Г.О., Лантух А.П.
м. Харків (Україна)*

**ПРЕЗЕНТАЦІЯ НАСТУПНОСТІ У ВИКЛАДАННІ
СВІТОГЛЯДНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ
УКРАЇНИ ВІД ХІХ ДО ХХІ СТ. (на прикладі Харкова)**

Невід'ємною складовою сучасної вищої освіти України є діяльність кафедр соціально-гуманітарного циклу. Без сумніву, вони відігра-